

ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ ДЕРЖАВНИХ ВИТРАТ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ КРАЇНИ

У статті узагальнено і розкрито існуючі теоретичні підходи до визначення ролі державних витрат в економічному зростанні країни.

Ключові слова: державні витрати, державний сектор, економічне зростання, економічний розвиток, бюджетна політика.

В статье обобщены и раскрыты существующие теоретические подходы к определению роли государственных расходов для экономического роста страны.

Ключевые слова: государственные расходы, государственный сектор, экономический рост, экономическое развитие, бюджетная политика.

The existing theoretical approaches to defining the role of public expenditure for economic growth in the country are summarized and described in this article.

Key words: public expenditure, public sector, economic growth, economic development, fiscal policy, national income.

Вступ. В сучасних умовах важливим механізмом досягнення макроекономічної рівноваги і проведення структурних перетворень в країні є ефективно управління державним бюджетом, насамперед, його видатковою частиною. З огляду на це, дослідження ролі державних витрат в економічному зростанні країни є актуальним науково-практичним завданням.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні і практичні аспекти визначення ролі державних витрат в економічному зростанні країни досить докладно висвітлені в роботах як зарубіжних, так і українських вчених, зокрема А. Ангелополоса [7], Р. Барро, А. Баума [8], Ш. Бланкарта [1], А. Вагнера, А. Вебера, Дж. Кейнса, К. Коломбієра [9], Е. Ліндаля, Ф. Ліста, М. Мохаммаді, Б. Малекі [10], В. Парето, А. Пігу, М. Поплавські-Рібейро [8], І. Боярко [2], А. Вдовиченко [3], Г. Глухої [2], О. Дейнеки [4], Л. Краснікової [5], Л. Лисяк [6] та ін.

Методика досліджень. Анотований огляд цих робіт показав, що дослідження еволюції наукових поглядів на роль державних витрат в

економічному зростанні країни розпорошено в різних статтях, монографіях, навчальних дисциплінах. Цілісного, відокремленого теоретичного дослідження ролі державних витрат в економічному зростанні країни в історичній перспективі досі не проведено. Тому дані питання потребують подальшого наукового опрацювання.

Постановка завдання. Метою даної статі є вивчення і узагальнення наукових підходів до визначення ролі державних витрат в економічному зростанні країни.

Результати досліджень. Ґрунтовне вивчення спеціальної літератури [1-10] та власні наукові пошуки дозволили автору виокремити два основних підходи до визначення ролі державних витрат в економічному зростанні країни: етатистський та ліберальний.

Основу етатистського підходу складає теза про сталий позитивний зв'язок між обсягами державних витрат і темпами економічного зростання країни. До даного підходу автором віднесено такі теорії як камералістська, соціально-правова, кейнсіанська, нео- та посткейнсіанська.

Початок етатистському підходу до визначення ролі державних витрат в економічному зростанні країни був покладений у XVII ст. німецькими вченими-камералістами, зокрема Д. Бехером, Д. фон Джусті, Д. Зоненфельсом, Л. фон Секендорфом, І.-Г. Юсті. Камералісти вважали, що основою економічного зростання країни у довгостроковому періоді є мобілізація державних фінансів і посилення ролі держави в економіці. Окрім того, камералісти виступили з ідеєю підвищення рівня життя населення і першими звернули увагу на те, що зменшення податків лише у короткостроковому періоді скорочує дохідну частину державного бюджету, а у довгостроковому періоді дає можливість збалансувати державні видатки і стає економічно вигідним державі. В цілому, камералістська теорія державних витрат втілює у собі ідеал "соціальної держави" і є аналогом сучасної соціальної політики. У цьому зв'язку можна погодитися з думкою німецького вченого Ш. Бланкарта, який, аналізуючи роль камералістів у становленні теорії державних витрат, вважає, що "камералісти були покликані роз'яснити, що у ході експлуатації податкових джерел політикам слід керуватися ідеєю збереження потенціалу довгострокового економічного зростання. У XVII ст. такого зростання можна було досягти за допомогою пільгової податкової політики і стимулювання міграції населення, оскільки це сприяло розширенню бази оподаткування" [1, с. 53-56].

Подальший розвиток етатистський підхід до визначення ролі державних витрат в економічному зростанні країни отримав у роботах німецьких економістів соціально-правової (історичної) школи, а саме Б. Гільдебранда, А. Вагнера, М. Вебера, В. Зомбарта, К. Кніса, Ф. Ліста, В. Рошера, А. Шеффле, Г.

Шмоллера, Р. Штаммера, Л. Штейна, Р. Штольцмана. Дані економісти виступали за розширення функцій держави і посилення ролі державного сектора в економіці країни. Зокрема, Ф. Ліст вважав, що державні видатки можуть і мають використовуватися у якості дієвого інструмента прискорення економічного розвитку країни. У першу чергу, це стосується країн, що відстають в економічному розвитку. Тому, на думку Ліста, державі потрібно підтримувати ті сектори і галузі економіки, які є вирішальними для економічного зростання країни [1, с. 132-136; 6, с. 32-34].

Інший представник німецької історичної школи А. Вагнер дійшов висновку, що по мірі зростання валового внутрішнього продукту (ВВП) відбувається і зростання державних витрат (державних потреб). У цьому зв'язку темпи зростання державних витрат у розвинутих європейських країнах суттєво випереджають темпи зростання промислового виробництва. Тому, на думку Вагнера, у розвинутих країнах світу спостерігається така степенева залежність:

$$G = m \cdot X^0,$$

(1)

де X^0 — обсяг ВВП;

G — обсяги державних витрат;

$m, 0$ — параметри, причому $m > 0, 0 > 1$.

Залежність, наведену у формулі (1), А. Вагнер пояснював двома основними причинами. По-перше, по мірі трансформації традиційного суспільства в індустріальне відбувається згортання виробництва у приватному секторі і його розширення у державному секторі. Більшість товарів і послуг, які традиційно вироблялися приватними господарствами, починають забезпечуватися з боку держави. У цьому зв'язку змінюється структура зайнятості (зростає чисельність працюючих у промисловості, а також чисельність працюючих жінок), відбувається урбанізація великих міст. В результаті цих процесів з'являється необхідність у будівництві житла, доріг, суспільного транспорту, а відтак і збільшенні державних витрат. По-друге, по мірі підвищення рівня економічного добробуту споживачі спроможні платити більш високі податки для фінансування виробництва суспільних послуг. Як наслідок, попит на послуги галузей освіти і охорони здоров'я зростає випереджаючими темпами. Втім, на думку Вагнера, зростання державних витрат лише до певного рівня є економічно вигідним, а після досягнення цього рівня починає негативно впливати на економічне зростання країни.

Економіко-математичні розрахунки, проведені А. Вагнером, дали поштовх розвитку кейнсіанській теорії економічного зростання (30-ті рр. ХХ ст.). Одним з важливих положень кейнсіанської економічної теорії стало те, що в умовах

повної зайнятості економічне зростання країни значною мірою залежить від обсягу національних заощаджень. Натомість в умовах неповної зайнятості (існування циклічного безробіття) надмірні заощадження не сприяють економічному зростанню, а тому їх слід вилучити. Кейнс вважав, що вилучення надмірних заощаджень має відбуватися за допомогою їх оподаткування і спрямування отриманих коштів на фінансування державних витрат [4, с. 106-108]. Зрештою, він дійшов висновку, що збільшення державних витрат сприятиме зростанню сукупного попиту і розширенню національного виробництва, причому на величину більшу, ніж збільшення державних витрат. Дану економічну залежність Кейнс назвав “мультиплікатором державних витрат”, який пропонував розраховувати у такий спосіб:

$$\Delta Y = m_G \cdot \Delta G$$

(2)

де ΔY — зміна обсягу ВВП;

m_G — мультиплікатор державних витрат;

ΔG — зміна обсягу державних витрат.

З формули (2) видно, що, на думку Кейнса, на динаміку ВВП державні витрати можуть мати як стабілізуючий, так і дестабілізуючий вплив. Наприклад, в умовах кризи з метою пожвавлення сукупного попиту Кейнс пропонував зменшувати величину податкового навантаження і збільшувати державні витрати. Бюджетний дефіцит Кейнс вважав інструментом для виходу країни з кризи і відновлення її економічного зростання. Натомість на етапі економічного підйому бюджетна політика держави має бути спрямована на стимулювання сукупного попиту шляхом збільшення податкового навантаження і скорочення державних витрат. При цьому для стимулювання економіки і прискорення темпів її зростання Кейнсом допускалося збереження дефіциту державного бюджету, що в кінці 40-х рр. ХХ ст. спричинило порушення макроекономічної рівноваги і прискорило інфляційні процеси у країнах з ринковою економікою. У зв'язку з цим базові положення кейнсіанської теорії державних витрат були доповнені ідеями послідовників Кейнса — представниками нео- та посткейнсіанства. Неокейнсіанці (В. Баумоль, Е. Домар, Дж. Вайсман, Н. Калдор, А. Пікок, Дж. Робінсон, Е. Хансен, С. Харрис, Р. Харрод та ін.) вважали, що в стані макроекономічної рівноваги державні витрати впливають на темпи економічного зростання через механізми мультиплікатора-акселератора та понадмультиплікатора. З огляду на це, неокейнсіанці ввели у науковий обіг поняття “вмонтованих (керованих) бюджетних стабілізаторів” — податкових важелів державного регулювання, що можуть і мають змінюватися залежно від ринкової кон'юнктури. Так, у період стагнації, коли заощадження та інвестиції мають тенденцію до дефляційного

розриву, а державний борг — до зростання, фіскальна політика країни має бути спрямована на підтримку високого рівня зайнятості. Натомість у період підвищення ділової активності, коли сукупний попит випереджає інфляційний розрив, державна фіскальна політика має бути спрямована на перевищення доходів над витратами і скорочення бюджетного дефіциту [3].

Розвиваючи ідею “вмонтованих стабілізаторів”, американські вчені А. Пікок та Дж. Вайсман провели емпіричне дослідження впливу державних витрат на економічне зростання країни у довгостроковому періоді. Вони дійшли висновку, що в періоди економічних криз в структурі державних витрат відбуваються певні зрушення: витрати на оборону і захист країни частково витісняють “громадські витрати”, а тому збільшення сукупних витрат виявляється меншим за збільшення військових витрат. Навіть після виходу країни з економічної кризи державні витрати не скорочуються, оскільки платники податків вже “погодилися” платити більше, а тому з’являється реальна можливість розширення державних витрат. Дане положення в сучасній економічній науці отримало назву “ефект заміності Пікока-Вайсмана” [2, с. 39-44].

У той же час інший представник неокейнсіанської економічної теорії В. Баумоль вплив державних витрат на динаміку економічного зростання країни пояснював низькою еластичністю попиту на продукцію, що виробляється у державному секторі. На думку Баумоля, оплата споживачами товарів і послуг, що виробляються у державному секторі, значною мірою відбувається через податки. Саме тому споживачі не знають скільки насправді коштує та або інша послуга (наприклад, безкоштовна медична допомога) і не можуть від неї відмовитися, оскільки не мають змоги припинити сплачувати податки. Як результат, зростання державних витрат і цін на продукцію, що виробляється у державному секторі, стає майже неконтрольованим, а тому зростання державних витрат у структурі ВВП починає визначатися динамікою сукупної пропозиції [1, с. 144-149].

По-іншому роль державних витрат в економічному зростанні країни розглядають представники ліберального підходу. Вони визначають негативний зв’язок між збільшенням державних витрат і темпами економічного зростання країни. До ліберального підходу автором віднесено такі теорії як класична, маржиналістська, неоконсервативна, неоінституціональна, а також теорія “неокласичного синтезу”.

Як відомо, початок ліберальному підходу до визначення ролі державних витрат в економічному зростанні країни був покладений у XVIII ст. представниками класичної школи політичної економії, а саме П. Буагільбером, Дж. Міллем, В. Петті, Д. Рикардо, Ж.-Б. Сеєм і А. Смітом. Класики вважали, що

держава має взяти на себе відповідальність за виробництво тих товарів і послуг, які приватний сектор виробити не в змозі (наприклад, у сфері національної оборони). Тому, на думку Сміта, фінансування діяльності уряду має здійснюватися усіма членами суспільства пропорційно обсягам отримуваних ними доходів. У свою чергу, податки, що є обов'язковими до сплати, мають бути чітко визначеними і сплачуватися у зручний для платника спосіб. Зібрані податки держава має спрямовувати на забезпечення основних її функцій: посилення обороноздатності країни, розвиток інфраструктури, фінансування освіти, підтримку громадського порядку і реформування судової системи. У той же час Сміт зазначав, що державний (національний) дохід, сформований за рахунок податків, зазвичай, витрачається неефективно. Саме тому державні витрати зменшують можливість накопичення капіталу і зростання національного доходу. Зрештою, Сміт дійшов висновку про те, що державні витрати, які для економіки є неефективними і непродуктивними, слід скоротити, що дасть додатковий імпульс для економічного зростання країни.

Інший відомий економіст-класик Дж. Мілль розвинув принципи державних фінансів А. Сміта і поглибив структуру державних витрат. Мілль ввів у науковий обіг поняття “непрямих податків”, обґрунтував необхідність впровадження податку на спадщину та податку на алкоголь. Поряд з цим, Мілль розробив “податкову теорію послуг”, згідно з якою кожний член суспільства має віддати державі у якості податків ту частину доходів, за яку він отримав від держави грошову допомогу. Окрім цього, Мілль встановив суворо математичну залежність між розміром податків і оптимальними обсягами державних витрат.

На початку ХХ ст. наукові дослідження ролі державних витрат в економічному зростанні країни доповнилися проблемами економічної ефективності. З таких позицій державний бюджет розглядали вчені маржиналісти, зокрема К. Віксель, Е. Ліндаль, В. Парето, А. Пігу. Маржиналісти значну увагу у прискоренні темпів економічного зростання країни приділяли податкам, за допомогою яких може і має перерозподілятися значна частина ВВП. Як результат, в економічній науці почала домінувати думка про те, що державний бюджет має бути збалансованим і бездефіцитним. Важливий імпульс науковому обґрунтуванню зменшення ролі держави і скорочення державних витрат дали роботи італійського економіста В. Парето. На думку Парето, перерозподіл економічних ресурсів передбачає покращення стану одних людей за рахунок погіршення стану інших, а відтак пов'язаний з конфліктом інтересів. Держава, здійснюючи перерозподіл економічних ресурсів, бере на себе роль “арбітра” і об'єднується з однією частиною суспільства, завдаючи збитків іншій. З цього, на думку Парето, і випливає необхідність згортання державного сектора, скорочення державних витрат і прийняття

ефективних господарських рішень [4, с. 108; 6, с. 397-404].

У другій половині ХХ ст. відбулася певна трансформація класичної моделі державних витрат, що мала на меті відмову від впливу на економічне зростання за допомогою сукупного попиту і використання опосередкованих заходів впливу на сукупну пропозицію. Так з'явилася неоконсервативна теорія “економіки пропозиції” — сучасна концепція економічного зростання країни за допомогою збільшення валових інвестицій і розширення національного виробництва. Основними інструментами стимулювання економічного зростання представники “економіки пропозиції” (А. Афонсо, Р. Барро, Й. Браузен, А. Лаффер, Г. Стейн, Г. Таллок, М. Уейденбаум, А. Уолтерс, Дж. Хау, Р. Хол, М. Фелдстайн, Д. Фурцері та ін.) вважали скорочення державних витрат на соціальні потреби і спрощення системи оподаткування [10, с. 17-19]. Наприклад, відомий американський вчений Р. Барро навів емпіричні дані, які підтверджують тезу про те, що надмірний державний сектор негативно впливає на економічне зростання країни. Дане положення Барро пояснював тим, що активне втручання держави в економіку посилює податкове навантаження, тим самим зменшуючи стимули підприємців до накопичення і інвестування. Разом з тим, зменшення податкового навантаження і одночасне зменшення державних витрат, на думку неоконсерваторів, вирішує завдання зменшення ролі держави в економічних процесах і прискорює темпи економічного зростання.

Подальший розвиток неокласична теорія набула у роботах грецьких економістів К. Ангелополоса, К. Філіппопулоса та Е. Ціоніса [7, с. 262-264]. Проаналізувавши взаємозв'язок між державними витратами і темпами економічного зростання у 64 країнах світу, вони запропонували індекс ефективності державного сектору, який можна розрахувати за наступною формулою:

$$growth_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 G_{it} + \alpha_2 Gx_{it} \cdot \beta + \varepsilon_{it}$$

(3)

де $growth_{it}$ — темпи економічного зростання країни в період t ;

G_{it} — державні видатки в період t ;

eff_{it} — ступінь ефективності дій уряду;

ε_{it} — контрольні змінні.

З формули (3) видно, що особливістю даного показника є можливість оцінки ефективності дій уряду: чим більшим є показник економічного зростання країни, тим ефективнішими є дії уряду в розподілі видаткової частини державного бюджету. На основі цієї формули можна розрахувати і ефект від збільшення величини державних видатків:

$$\frac{growth_{it}}{G_{it}} = \alpha_1 + \alpha_2 eff_{it}$$

(4)

де α_1 — позитивний вплив зростання державних витратів на економічне зростання країни;

α_2 — негативний вплив зростання державних витратів на економічне зростання країни.

До аналогічних висновків дійшли і інші американські вчені Р. Армі та Р. Ран, які провели спеціальне дослідження і отримали такі результати. Позитивний вплив державних витрат на економічне зростання країни відбувається лише до певного (оптимального) рівня, після досягнення якого зростання державних витрат лише знижує можливості економічного зростання. Дане положення Р. Армі та Р. Ран формалізували у вигляді наступної формули:

$$g = \frac{G}{X}$$

(5)

де G — обсяг державних витрат;

X — обсяг ВВП на душу населення.

Як бачимо, формула (5) підтверджує обернений зв'язок між державними витратами (G) і темпами економічного зростання ($\frac{X}{\Delta X}$), який в економічній науці отримав назву “ефекту Армі-Рана” (рис. 1).

□

Рис. 1. Графічна інтерпретація “ефекту Армі-Рана”

З рис. 1 видно, що “ефект Армі-Рана” проявляється у наступному:

1) державні витрати на рівні, що є меншими за 23% ВВП, позитивно

впливають на темпи економічного зростання країни;

2) державні витрати на рівні 23% від ВВП забезпечують максимальні темпи економічного зростання (так звана “точка Скалла”);

3) державні видатки, що перевищують 23% ВВП, спричиняють гальмування соціально-економічного розвитку країни.

У 90-ті рр. ХХ ст. ліберальний підхід до визначення ролі державних витрат в економічному зростанні країни розвивались представниками неоінституціоналізму, а саме Ш. Бланкартом, Л.-Е. Борге, О. Вільямсоном, С. Віннером, Ч. Джонсом, Т. Келлі, Р. Коузом, М. де Мело, Д. Міллером, В. Нісканеном, Д. Нортон, Р. Нельсоном, Д. Рошером, Г. Саймоном, Е. де Сото, П. Товмо, Дж. Ходжсоном, Р. Холлом, Т. Фальшем. Неоінституціоналісти виявили, що на зростання державних витрат негативно впливає надмірний “бюрократичний апарат”. З таких позицій теоретичне обґрунтування необхідності зменшення державних витрат зробив американський вчений В. Нісканен, який розробив власну “модель бюрократії” [5, с. 87-89]. На думку Нісканена, бюрократи (державні службовці), з одного боку, володіють монопольною владою, а, з іншого, максимізують власну функцію корисності. Користуючись своєю монопольною владою, бюрократія має можливість споживати більше суспільних благ. З огляду на це, державні службовці підтримують зростання витрат у державному секторі за “тегелівською спіраллю”: влада — престиж — заробітна плата — кар’єрне зростання.

Використовуючи “модель бюрократії” Нісканена, інший представник неоінституціоналізму Ш. Бланкарт розробив спеціальні рекомендації для ефективного розподілу державних витрат у ринковій економіці [1, с. 392-400]: по-перше, рішення про витрачання бюджетних коштів має прийматися більшістю парламенту; по-друге, рішення про витрачання бюджетних коштів має прийматися лише за умови наявності реальних джерел їх окупності; по-третє, погашення державного боргу має здійснюватися з фінансових ресурсів, отриманих в результаті реалізації інвестиційних проектів; по-четверте, обмеження терміну дії парламентських рішень терміном дії програм.

Обґрунтуванню проблем зростання державних витрат в умовах представницької демократії присвячені також інституціональні моделі взаємної підтримки Г. Туллока, модель лобіювання Г. Бекера і теорія виникнення об’єднаних інтересами груп М. Олсона. Так, згідно з моделлю Г. Туллока, практика логролінгу (“торгівлі голосами”) може здійснюватись у відкритій формі (під час голосування у парламенті) або в прихованій формі (у разі об’єднання передвиборчих програм різних груп або схвалення пропозицій у загальному пакеті). У разі, якщо утворюється так звана “карусель обміну голосів”, може виникнути невпинне й необґрунтоване збільшення державних

витрат. Натомість модель лобіювання Г. Бекера у якості передумов зростання державних витрат визначає тиск (і контртіск) різних лобіювальних груп, спрямований на отримання розподільчих вигод. Зокрема, Бекер вважає, що надання суспільних послуг є певною мірою результатом боротьби у сфері субвенціонування й оподаткування. У той же час, згідно з теорією виникнення об'єднаних інтересами груп М. Олсона, якщо існує сталий позитивний зв'язок між кількістю організованих груп і кількістю вдалих операцій з “обміну голосами”, державні витрати матимуть тенденцію до зростання. А у випадку, якщо будуть зруйновані існуючі інститути і розпустяться об'єднані інтересами групи, державні витрати матимуть тенденцію до зменшення [5, с. 80-86].

Однак не усі прибічники ліберального підходу виступають за скорочення державних витрат як імпульсу для економічного зростання країни. Так, новітні інституціональні концепції виявляють позитивний вплив на темпи економічного зростання країни окремих статей державних витрат. На думку К. Коломбієра, економічному зростанню країни сприяють державні витрати на транспортну інфраструктуру, реформування судової системи та оборону країни [9]. А відомі американські вчені А. Аїз та Ф. Пуейо розробили економетричну модель оптимізації державних витрат з урахуванням цільових індикаторів економічного зростання. В результаті вони виявили сталий позитивний зв'язок між державними видатками на охорону здоров'я і темпами економічного зростання країни. Даний взаємозв'язок, на думку Аїза та Пуейо, обумовлений збільшенням тривалості життя населення, що є джерелом збільшення приватних заощаджень, які, у свою чергу, є важливим джерелом економічного зростання країни.

Висновки. Проведене дослідження показало, що в сучасній економічній науці існує два основних підходи до визначення ролі державних витрат в економічному зростанні країни: етатистський і ліберальний. Основу етатистського підходу складає теза про позитивний зв'язок між обсягами державних витрат і темпами економічного зростання країни. Автором до даного підходу віднесено такі теорії як камералістська, соціально-правова, кейнсіанська, нео- та посткейнсіанська. Натомість ліберальний підхід заснований на класичній моделі і відстоює ідею негативного зв'язку між збільшенням державних витрат і темпами економічного зростання країни. До даного підходу автором віднесено такі теорії як класична, маржиналістська, неоконсервативна, неоінституціональна, а також теорія “неокласичного синтезу”. Також з'ясовано, що не усі прибічники ліберального підходу виступають за скорочення державних витрат як імпульсу для економічного зростання країни. Так, новітні інституціональні концепції виявляють позитивний вплив на темпи економічного зростання країни деяких статей

державних витрат. Враховуючи це, **подальші наукові розвідки автора** будуть спрямовані у бік побудови економетричної моделі впливу окремих статей державних витрат на темпи економічного зростання в Україні.

Список використаних джерел

1. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки : підручник / Ш. Бланкарт. – К.: Либідь, 2000. – 653 с.
2. Боярко І.М. Державні видатки в економіці країни : монографія / І.М. Боярко, Н.А. Дехтяр, О.В. Дейнека. – Суми: Корпункт, 2013. – 109 с.
3. Вдовиченко А.М. Теоретичні аспекти взаємозв'язку державних видатків та економічного зростання / А.М. Вдовиченко, Г.В. Орос [Електронний ресурс] // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". – 2013. – №6.
4. Дейнека О.В. Теоретичні аспекти дослідження впливу державних витрат на економічне зростання / О.В. Дейнека // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи. – 2014. – Випуск 38. – С. 105-114.
5. Краснікова Л.І. Теорія державних витрат та суспільний вибір : монографія / Л.І. Краснікова, І.Г. Лук'яненко. – К.: НаУКМА, 2009. – 108 с.
6. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України : монографія / Л.В. Лисяк. – К.: ДННУ АФУ, 2009. – 600 с.
7. Angelopoulos K.O. Does public sector efficiency matter? Revisiting the relation between fiscal size and economic growth in a world sample / K.O. Angelopoulos, A.B. Philippopoulos, E.A. Tsionas // Public Choice. – №. 137. – 2008. – PP. 245 – 278.
8. Baum A.O. Fiscal Multipliers and the State of the Economy / A.O. Baum, M.P. Poplawski-Ribeiro, A.R Weber // IMF Working Paper. – 2012. – № 286. – PP. 34-46.
9. Colombier C.B. Does the Composition of Public Expenditure Affect Economic Growth // <https://editorialexpress.com/cgi-bin/conference/download.cgi>.
10. Mohammadi T.U. The effect of government expenditure composition on economic growth: Evidence on ECO countries / T.U. Mohammadi, B.R. Maleki, H.P. Gashti // Economics and Finance Review. – 2012. – Volume 2(5). – PP. 14-21.